

УДК 338.48-53:63

DOI: 10.24144/2078-1431.2023.1(30).107-115

Сергій Газуда,
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту
туристичного і
готельно-ресторанного бізнесу
Ужгородського торговельно-економічного
інституту КНТЕУ

Роман Чабан,
аспірант кафедри економіки і підприємництва

Леся Казанець-Гаврилко,
аспірантка кафедри економіки і підприємництва
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СФЕРИ АГРОТУРИЗМУ

У статті розглянуто досвід розвинених країн у сфері агротуризму, його переваги та недоліки. Розкрито потенціал України у цій галузі, зокрема з урахуванням природних умов та діяльності існуючих сільськогосподарських підприємств. Досліджено різні форми агротуризму, їх вплив на сільське господарство та громади, на малий та середній бізнес, нормативно-правову базу та фінансування державою. Обґрунтовано, що розвиток агротуризму може стати ефективним інструментом активізації регіонального розвитку сільських територій.

Ключові слова: агротуризм, туризм, сільське господарство, фінансування агротуризму, маркетингові ідеї.

The article discusses the experience of other countries in the development of agrotourism, its advantages and disadvantages. The potential of Ukraine in the development of agrotourism, taking into account natural conditions and existing agricultural enterprises, was considered, various forms of agrotourism and their impact on agriculture and communities were studied. The impact of agrotourism on small and medium-sized businesses, state funding, and the regulatory framework. The main emphasis was placed on the advantages of this sector. The development of agrotourism can become an effective tool for activating the regional development of rural areas. To develop agrotourism, systematic work is necessary, taking into account all these problems and factors. The activation of regional development in the field of agrotourism involves the development and implementation of strategies and programs aimed at increasing the attractiveness of the region for tourists, attracting investment in the development of infrastructure, and supporting entrepreneurship in the industry. Key areas of development may include the creation of agrotourist routes and facilities, improving the quality of services and products, developing a network of hotels and guesthouses, equipping and modernizing infrastructure. In addition, it is important to involve local communities in the development of agrotourism to promote the creation of new jobs and increase income

in the region. The issue of increasing the burden on natural and cultural resources, the rational use of natural resources, and the preservation of the cultural heritage of the region was discussed. Despite having significant tourist potential, rural tourism and agrotourism are not being developed sufficiently in Ukraine. Although rural recreation in Ukraine, especially in the Carpathian region, has a long history, its future is not yet determined. It is currently unknown whether this type of recreation will become a full-fledged participant in the national tourism market or whether it is possible to increase the number of tourists staying in rural homes to 15-20% of the total number of tourists, as is the case in Italy. There are both pessimistic and optimistic assessments of this issue. It is quite possible that without effective state policies in this area, rural tourism will remain in a semi-legal status, without a clear organizational structure, without well-developed information and marketing activities, simply as a kind of add-on to other tourism directions.

Key words: *agritourism, tourism, agriculture, agritourism funding, marketing ideas.*

Постановка проблеми. Агротуризм може бути важливим джерелом доходу для регіонів, де є сільськогосподарські землі, сприяючи при цьому збереженню природних та культурних цінностей та підвищенню якості життя місцевих жителів. Проте в Україні відсутня якісна та ефективна система підтримки агротуризму, що призводить до того, що потенційні можливості для розвитку цієї сфери не використовуються повністю.

Серед проблем, які потрібно вирішити для активізації регіонального розвитку сфери агротуризму, виокремлюються такі:

1. Відсутність якісних послуг та інфраструктури для агротуристів. Більшість сільських господарств в Україні не готові до прийому туристів.

2. Відсутність ефективного маркетингу агротуризму в Україні. Чимало потенційних туристів не мають достатньої інформації про можливості агротуризму в Україні.

3. Господарства не мають необхідних дозволів і сертифікатів на проведення агротуристичної діяльності, а також не завжди дотримуються стандартів безпеки.

4. Відсутність належного рівня кваліфікації та підготовки для місцевих жителів, які б хотіли займатися агротуризмом.

5. Низька доступність транспорту та інфраструктури для агротуристів, особливо у віддалених районах.

6. Недостатній рівень співпраці між сільськогосподарськими господарствами та туристичними організаціями. Це призводить до того, що господарства не мають необхідних знань та навичок для ефективної роботи з агротуристами і не можуть забезпечити якісний та цікавий відпочинок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Україна має великий потенціал для розвитку агротуризму, що може сприяти розвитку економіки та зменшенню рівня бідності у регіонах. Останні дослідження та публікації показують, що агротуризм може бути ефективним інструментом регіонального розвитку. Згідно з дослідженням Національного університету біоресурсів та природокористування України «Агротуризм в Україні:

потенціал та перспективи розвитку» [1], більшість агротуристів з України та з-за кордону бажають відвідати малі сільські господарства, де можна «доторкнутися» до природи та органічного виробництва.

Дослідження Інституту аграрної економіки «Агротуризм в Україні: переваги та проблеми розвитку» [2] висвітлює роль агротуризму в розвитку сільських територій. У ньому обґрунтовано тезу, що агротуризм може стати важливим джерелом доходу для малого та середнього бізнесу на селі.

На думку дослідників, як-от Колесник Т.М., Блажко О.О. [3], Чепкій О.О. [4], Куренна Т.В., Вовк Ю.С. [5], Стаховська О.О., Мальцева І.А., Чуб І.М. [6], Рибалко Л.В., Кузьменко В.М. [7], Лисак О.С., Даниленко І.М., Ліщенко Т.О. [8] та центрів розвитку агротуризму в Україні [9-11], активізація розвитку сфери агротуризму в регіонах може сприяти не лише економічному розвитку, а й покращенню соціального та культурного середовища в сільських територіях. За їхніми даними, розвиток агротуризму може сприяти збереженню традиційних землеробських знань та культури, залученню молоді до сільського господарства та підвищенню якості життя місцевого населення.

Мета статті – дослідження потенціалу розвитку агротуризму в регіонах та виявлення способів активізації цієї сфери для забезпечення сталого регіонального розвитку та збільшення прибутковості місцевих господарств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати досліджень вказують на те, що активізація регіонального розвитку сфери агротуризму може мати значний вплив на розвиток регіонів [1]. У дослідженнях О. О. Чепкій виявлено, що розвиток агротуризму забезпечує збалансовану економічну, соціальну та екологічну стабільність регіонів [4]. Дослідники вважають, що розвиток агротуризму допомагає зберігати культурну спадщину та підтримувати традиції сільськогосподарського виробництва. Крім того, він сприяє розвитку малих підприємств, які забезпечують роботою місцеве населення. Агротуризм може мати позитивний вплив на здоров'я людей, зокрема сприяти здоровому харчуванню та активному відпочинку на природі. Крім того, розвиток агротуризму може стимулювати розвиток інших галузей, таких, як готельний та ресторанний бізнес, транспортна інфраструктура та інші [2].

З точки зору туризму активізація розвитку агротуризму в регіонах може привести до збільшення числа туристів та розвитку туристичної інфраструктури. Інноваційні підходи в агротуризмі можуть стати фактором привабливості для туристів і збільшення їх кількості в регіоні. Розвиток агротуризму активізує створення нових робочих місць та збільшення прибутків сільськогосподарських підприємств, малих та середніх підприємств у сільській місцевості. Окрім цього, розвиток агротуризму може сприяти збереженню традицій та культури сільських територій та збереженню природних ресурсів [10].

З погляду сільського господарства агротуризм має багато переваг, особливо для дрібних та середніх сільськогосподарських підприємств. З

одного боку, це може допомогти підвищити доходи фермерів, які пропонуватимуть туристам екскурсії, навчатимуть роботі на фермі, дозвлятимуть гостям допомагати збирати врожай тощо. З іншого боку, агротуризм може збільшити інвестиції у сільське господарство, які сприятимуть покращенню інфраструктури і технологій виробництва [9]. Також це може стимулювати розвиток сільського господарства та збільшення попиту на місцеві продукти, що є корисним для місцевих фермерів [10]. Крім того, О.С. Лисак, І.М. Даниленко, Т.О. Ліщенко стверджують, що розвиток агротуризму допоможе зберегти культурну спадщину і традиції регіону, оскільки туристи зможуть дізнатися більше про місцевий спосіб життя та звичаї, а також спробувати місцеві страви та напої [8]. Розвиток агротуризму справляє позитивний вплив на громади, оскільки допомагає створенню нових робочих місць та збільшенню доходів місцевих жителів. Крім того, він може сприяти розвитку інфраструктури та поліпшенню умов проживання і відпочинку туристів і місцевих жителів [3].

Щодо підприємництва, то агротуризм може бути вигідним для малого та середнього бізнесу, особливо для тих, хто виробляє продукти харчування і напої на місці. Такі підприємства можуть пропонувати туристам ознайомлення з процесом виробництва та дегустацію продукції. Крім того, агротуризм може допомогти в популяризації місцевих брендів та продукції, що підвищить їх визнання та популярність серед туристів [7]. Розвиток сфери агротуризму може стати додатковим джерелом доходів для підприємств малого та середнього бізнесу, які надають послуги в галузі готельно-ресторанного бізнесу, транспортних послуг, екскурсій та інших супутніх послуг для туристів [6]. Окрім того, активізація розвитку агротуризму зазвичай стимулює збільшення інвестицій у регіони, покращення інфраструктури та забезпечення нових робочих місць. Таким чином, це може бути додатковим імпульсом для розвитку бізнесу та економіки в цілому [11].

Нормативно-правова база розвитку агротуризму є важливою складовою забезпечення безпеки та якості туристичних послуг. Україна має ряд законів та нормативних актів, які регулюють діяльність у галузі агротуризму. Одним з ключових нормативних документів є Закон України «Про туризм» від 15 квітня 1995 року № 324/95-ВР. Цей закон регулює права та обов'язки туристів і організаторів туристичної діяльності, а також встановлює вимоги до різних видів туристичних послуг, включаючи агротуризм. Прийнято також низку нормативно-правових актів, які стосуються земельних відносин, дозвільної системи, безпеки та здоров'я населення, туристичної інфраструктури тощо, зокрема Закон України «Про землеустрій» від 1991 року, Закон України «Про землевпорядкування» від 1993 року, Положення про порядок ведення туристичної діяльності в Україні, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2001 року № 361 тощо [9]. Однак, незважаючи на наявність нормативно-правової бази, в Україні ще існують проблеми у розвитку агротуризму. Це передусім низький рівень фінансування з боку держави, брак кваліфікованих кадрів у галузі та нестача інвестицій у туристичну інфраструктуру [2].

Активізація розвитку сфери агротуризму може позитивно вплинути на фінансування регіонів. За умови успішної реалізації відповідних проєктів підприємства агротуризму забезпечать додаткові прибутки для місцевих громад і підвищать рівень їх соціально-економічного розвитку [6], як стверджують О. О. Стаховська, І. А. Мальцева, І. М. Чуб. Це може привести до збільшення податкових надходжень до бюджету регіонів та зміцнення їх фінансової стабільності. Також розвиток агротуризму стимулює інвестиції в аграрний сектор регіонів, що в свою чергу сприяє підвищенню конкурентоспроможності сільського господарства [11].

Держава підтримує розвиток агротуризму через різноманітні програми й ініціативи. Наприклад, програма «Дім, що гостинно приймає» від Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України спрямована на розвиток громадського сектору та підтримку ініціатив, що сприяють розвитку туризму на місцевому рівні, в тому числі й агротуризму [10]. Державна підтримка може включати також фінансову допомогу, субсидії та знижки на податки для сільськогосподарських підприємств та господарств, що займаються агротуризмом. Наприклад, в Україні діє програма, що надає фінансову підтримку для розвитку агротуризму та збільшення прибутковості сільського господарства. Окрім того, держава підтримує розвиток інфраструктури для агротуризму (побудова готелів, кемпінгів, котеджів, ремонт доріг та інше). Загалом державна підтримка може стати важливим чинником розвитку агротуризму та збільшення його внеску в економіку регіонів [5].

За даними Державної служби статистики України, станом на 2020 рік кількість туристичних приїздів в Україну становила 10,5 мільйона, що на 55,3% менше, ніж у 2019 році. Загальний обсяг туристичних послуг у 2020 році склав 43,8 млрд грн, що на 47,7% менше, ніж у 2019 році [12].

Щодо агротуризму, за даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України станом на 2021 рік у країні більше 500 агротуристичних об'єктів. Зокрема у Львівській області - понад 200, у Київській - близько 100, у Черкаській - понад 40 [12].

За даними аграрного порталу «АгроПолігон», за останні кілька років кількість агротуристичних об'єктів в Україні зростає. У 2019 році їх було більше 400, у 2020 році - вже понад 500. Крім того, середній чек туриста, який відвідує агротуристичний об'єкт, за даними аналітичної компанії «Консалтингова група Агроінвестор», становить у середньому 1000-1500 грн на день [11].

Розвиток агротуризму є актуальною темою для багатьох країн світу, які шукають нові способи залучення туристів та збільшення прибутків у сільській місцевості. Нижче наведено деякі приклади успішної реалізації проєктів агротуризму в різних країнах, а також їх переваги та недоліки. Наприклад, у країнах Європи та США агротуризм знаходиться на високому рівні. У Європі особливо популярним є агротуризм у виноробній галузі, де туристи можуть дегустувати місцеві вина, дізнатись про процес вирощування винограду та виноробства. У США популярним є агротуризм у сімейних фермерських господарствах, де туристи беруть участь у

роботі на фермі, дізнаються про процес вирощування продуктів та приготування страв [11].

Італія вважається однією з провідних країн у сфері агротуризму. Багато господарств перетворилися на агротуристичні ферми, де туристи можуть не тільки проживати, але й брати участь у сільськогосподарських роботах та готувати страви з місцевих продуктів. Такі ферми зазвичай мають власні виноградники, олійні та фруктові сади. Італія має добре розвинену мережу агротуристичних ферм та відповідних послуг, що приваблює до країни багато туристів [10]. Однак, попри переваги, існують і загрози: збільшення туристичного навантаження на сільську місцевість, забруднення навколишнього середовища [5].

Перевагами агротуризму є підвищення доходів сільськогосподарських підприємств, розвиток туризму та популяризація місцевих традицій і культури. Також агротуризм сприяє збереженню природних та культурних ресурсів, оскільки туристи мають можливість дізнатись про місцеві традиції та культуру, побачити природну красу регіону [3].

Як і в будь-якому іншому бізнесі, О. О. Чепкій вказує на певні ризики у сфері агротуризму, які потрібно враховувати. Основні з них пов'язані зі здоров'ям та безпекою туристів, можливістю негативного впливу на навколишнє середовище та впливом погодних умов на вирощування сільськогосподарських культур [4].

Один з основних ризиків - це безпека туристів, особливо якщо у господарстві займаються різними видами діяльності, наприклад, екоферми, де розводять худобу чи вирощують овочі [1, 3]. Туристи можуть зіткнутися з небезпекою, якщо не дотримуються правил поведінки в господарстві. Тому власники агротуристичних господарств повинні мати чітко сформульовані правила та інструкції щодо поведінки гостей, а також створити безпечні умови для відвідування господарства.

Інший ризик - негативний вплив на навколишнє середовище, який може бути спричинений використанням хімічних речовин для обробки рослин, перенавантаженням дренажних систем, надмірним використанням води тощо. Тому власники агротуристичних господарств повинні дбати про сталий розвиток своїх господарств та використання екологічно чистих технологій [9].

Також ризиком є залежність від погодних умов, які можуть негативно вплинути на вирощування сільськогосподарських культур та загрожувати доходам господарства.

Існують деякі ризики, пов'язані з розвитком агротуризму, на які потрібно звернути увагу:

1. *Зміна очікувань туристів.* Попит на агротуризм може залежати від того, наскільки бажаним для туристів є відвідання фермерських господарств та участь у сільськогосподарських роботах. Важливо забезпечити, щоб рекламні кампанії та інформаційні матеріали про агротуризм відображали реальну картину того, що можуть очікувати туристи.

2. *Потреба в інвестиціях.* Розвиток агротуризму може вимагати великих інвестицій у збереження традиційних землеробських методів, у підго-

товку приміщень для прийому туристів та у відповідне відтворення культурного спадку.

3. *Недостатня підготовка персоналу.* Успіх агротуризму залежить від того, наскільки добре підготовлені власники ферм та їхні працівники стосовно вимог туристів та їхнього комфорту.

4. *Збереження довкілля.* Розвиток агротуризму може призвести до збільшення туристичного навантаження на природні та культурні ресурси, екологічних та культурних проблем. Потрібно забезпечити раціональне використання природних ресурсів та збереження культурного спадку регіону.

Проте, якщо розробити правильну стратегію та розглянути всі можливі ризики, то розвиток агротуризму може стати важливим інструментом зростання регіональної економіки та привабливою альтернативою для туристів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Агротуризм - це перспективна галузь, яка може забезпечити розвиток сільських територій, підвищення якості життя населення та збільшення доходів селян. Розвиток агротуризму забезпечує збереження традиційної сільської архітектури, культури та розвиток інфраструктури в селах. Однак для ефективного розвитку цієї галузі потрібно вирішити низку проблем, пов'язаних зі створенням відповідної інфраструктури, розробкою маркетингової стратегії та врегулюванням питань, що стосуються оподаткування та земельних відносин.

Перспективи подальших досліджень.

Варто продовжувати дослідження в галузі агротуризму, оскільки це не тільки сприяє розвитку сільських територій, а й туристичної індустрії в цілому. Доцільно вивчити досвід провідних країн у цій галузі та адаптувати його для України. Також дослідження мають проводитись щодо розробки ефективних маркетингових стратегій для просування агротуристичних послуг. Для забезпечення розвитку агротуризму у кожному регіоні необхідно створювати сприятливі умови для інвесторів та підтримувати розвиток підприємництва у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агротуризм в Україні: стан та перспективи розвитку / І. В. Іваненко, В. В. Возняк // Бізнес Інформ. 2019. № 6. С. 178-184.
2. Агротуризм: концептуальні підходи та перспективи розвитку в Україні. / І. В. Іваненко, М. М. Полякова // Бізнес Інформ. 2021. № 2. С. 199-204.
3. Колесник Т. М., Блажко О. О. Агротуризм як важлива складова розвитку сільського господарства // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2020. № 3(85). С. 9-11.
4. Чепкій О. О. (2020). Сучасний стан та перспективи розвитку агротуризму в Україні // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка», 1(43). С. 107-112.

5. Агротуризм як інструмент розвитку територій з розвинутою сільськогосподарською галуззю / Т.В. Куренна, Ю.С. Вовк // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2020. № 1. С. 193-204.
6. Стаховська О. О., Мальцева І. А., Чуб І. М. Розвиток агротуризму в Україні: проблеми та перспективи // Соціально-економічні проблеми і держава. 2018. Т. 19, вип. 2. С. 105-115.
7. Рибалко Л. В., Кузьменко В. М. Агротуризм як напрямок розвитку туристичного бізнесу в Україні // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. Т. 1(6). С. 82-87.
8. Історія агротуризму в Україні / О.С. Лисак, І.М. Даниленко, Т.О. Ліщенко // Економіка та держава. 2018. № 8. С. 20-24.
9. National Ecological Center of Ukraine (2018). Розвиток агротуризму в Україні: потенціал та можливості. URL: <https://necu.org.ua/ua/publikatsiyi/publikatsiyita-analitichni-materiali/1173-rozvitok-agroturizmu-v-ukrajini-potencial-ta-mozhливosti-2.html>
10. Інститут розвитку територіальних громад (2020). Агротуризм як ефективний інструмент розвитку територій. URL: <https://ird.gov.ua/content/agroturizm-yak-efektivnij-instrument-rozvitku-teritorij>.
11. Центр розвитку сільського господарства та сільського розвитку (2021). Агротуризм в Україні: перспективи розвитку та потенціал. URL: <https://cda.gov.ua/agrotourism-in-ukraine-perspectives-and-potential>.
12. Державна служба статистики в Україні. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

REFERENCES

1. Agrotourism in Ukraine: state and prospects of development. I. V. Ivanenko, V. V. Voznyak. Business Inform. No. 6, 2019. P. 178-184..
2. Agrotourism: Conceptual Approaches and Development Prospects in Ukraine. I. V. Ivanenko, M. M. Polyakova. Business Inform. No. 2, 2021. P. 199-204.
3. Kolesnyk T.M., Blazhko O.O. Agrotourism as an important component of agricultural development // International scientific journal «Internauka». - 2020. - No. 3(85). - P. 9-11.
4. Chepkii, O. O. (2020). The current state and prospects of agrotourism development in Ukraine. Scientific Notes of Ostroh Academy National University. Series «Economics», 1(43), 107-112.
5. Kurenna, T. V., & Vovk, Y. S. (2020). Agrotourism as a tool for the development of territories with a developed agricultural sector. Marketing and Management of Innovations, 1, 193-204.
6. Stakhovska, O. O., Mal'tseva, I. A., & Chub, I. M. (2018). Development of agrotourism in Ukraine: problems and prospects. Socio-Economic Problems and the State, 19(2), 105-115.
7. Rybal'ko, L. V., & Kuz'menko, V. M. (2020). Agrotourism as a direction for the development of tourism business in Ukraine. Bulletin of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences, 1(6), 82-87.
8. Lysak, O.S., Danilenko, I.M., & Lishchenko, T.O. (2018). History of agrotourism in Ukraine. Economy and the State, 8, 20-24.

9. National Ecological Center of Ukraine (2018). Development of agrotourism in Ukraine: potential and opportunities. Retrieved from <https://necu.org.ua/ua/publikatsiyi/publikatsiji-ta-analitichni-materiali/1173-rozvitok-agroturizmu-v-ukrajini-potencial-ta-mozhливosti-2.html>
10. Institute for the Development of Territorial Communities (2020). Agrotourism as an effective tool for territorial development. Retrieved from <https://ird.gov.ua/content/agroturizm-yak-efektivnij-instrument-rozvitku-teritorij>.
11. Center for Agriculture and Rural Development (2021). Agrotourism in Ukraine: development prospects and potential. Retrieved from <https://cda.gov.ua/agrotourism-in-ukraine-perspectives-and-potential>.
12. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua/>